

Љубо МАЧИЋ

ПРОДАЈА ЗЕМЉЕ ГРБАЉСКИХ КНЕЖИНА У СОЛИОЦКОМ ПОЉУ

Кључне ријечи: Грбаљско поље, земљиште у Солилима, грбаљске кнежине, турска владавина у Грбљу, продаја земаља у Солиоцком пољу, село Кубаси, засеоци - Трешњица и Укропци.

Средишњи дио Грбља заузима плодно и пространо Грбаљско поље, пружа се у правцу сјеверозапад-југоисток и протеже се око 17 km у правој линији, од Тиватског залива до Јаза. Онај дио који гравитира према Јазу зове се Мрчево поље, а други који гравитира према Тивту зове се Солиотско поље (у народу-Солиоцко поље), названо тако по познатим солилима која су се користила још од средњег вијека и касније. Тај дио Грбаљског поља, од најранијих времена, се називао Которско поље (Planum Cathari), а припадао је још и Кртолима, Тивту, Мрчевцу, Богдашићима и Кавчу.¹

Прегледом обимне архивске документације нијесмо успјели пронаћи поуздане податке о времену када је Грбаљ добио земљу у Солилима. Најранији помен о томе говори да су Грбљани посједовали земље у Солилима још од времена Немањића. Тај навод је записан у жалби Грбљана против кнеза Војина Бојковића и његовог сина, коју су поднијели представнику руске владе у Котору. У жалби наводе: „...какви бјеше грабител и мучитељ нашијег живота и нашега имућа: ако бјеше бокун земље за њега, бјеше сиротињске алити комунске коју ни је узео, у поље Солиоцко која наша била комунска, што смо је вазда ми сва кнежина уживала и што смо је имали још од Немањића...”² Сљедећи податак говори у прилог чињеници да у Солилима (Солиотском пољу) све грбаљске кнежине посједују своју земљу, и то од времена Омер-Аге Пинића. Наводно је тај податак записан у некој турској матици, а краћи садржај записа гласи:

„На 1509. мјесеца јуна пети дан писано у Грбљу:

¹ Предраг Ковачевић, Грбаљ, његова прошлост и будућност, Котор, 1964, 5; Иво Стјепчевић, Архивска истраживања Боке Которске, "Госпа од Шкрпјела", Пераст, 2003, 184.

² А. Соловјев, Грбаљска жупа и Грбаљски статут, 40, прилог III.

Како ја Омер-Ага Пинић јемир грбальски нађох од шестдесет годишта, да се нијесу работала Царева солила, и тако дадох с овом мојом књигом и мојием мохуром турскијем како јемир грбальски, на четири кнеза, и свему Грбљу, кнез Перо, и кнез Нико, и кнез Вуко, и кнез Иво, тако им дадох од стране Јемина скадарскога да имају Ливаде од Солила орат, и конат и сву област имат, до јендека”.³

Претходни наводи Царевих солила из 1509. године, као и поименично навођење грбальских кнежева из тог периода, по свој прилици, нијесу тачни, јер А. Соловјев тврди да се наведени догађаји односе на почетак XVIII вијека, што образлаже чињеницама да Турци нијесу први пут дошли у Грбаљ 1509. године, нити је могло бити ријечи о Царевим солилима прије њиховог доласка. Он сматра да је вјероватно датум писма био 5. јун 1709. (а не 5. јун 1509).⁴ Овдје је неопходно нагласити историјску чињеницу да је Грбаљ стварно био под турском влашћу крајем 15. вијека, тј. прихватио је турску управу 1497. године и остао под истом све до 1647. године, кад добровољно прихвата млетачку власт. Према наведеном могуће је да су у 15. вијеку могла постојати Царева солила!

Положај становништва за вријеме турске владавине је био прилично повољан, јер се нијесу примјењивали прописи који су важили за друге крајеве. У Грбљу се нијесу купиле десетина и друге новчане обавезе. Грбљани су били слободни сељаци. Турски утицај је био слаб, исламизације скоро није ни било. Знатно повољнијем положају Грбља у односу на друге крајеве под Турцима, сигурно је погодовао положај на периферији Османске Царевине, између Котора и Будве, који су били у посједу Венеције. У Грбљу су се, у ствари, сукобљавали интереси двије моћне државе, због чега је свака од њих, прибјегавала различитим уступцима, али и уцјенама, ради придобијања становништва.

У нашим истраживањима смо најприје наишли на пописе кућа и баштина из периода турске владавине у Грбљу, и то: из године 1523; 1570; 1614; и 1683. Пописи су прављени приликом скупљања пореза у Грбљу, који је тада представљао посебну нахију. Међутим, из турских докумената о Грбљу из XVII вијека може се сазнати да је становништво било подијељено на двије групе: један дио становништва, око 47%, били су филуриције, који су на име пореза давали одређену суму, тзв. филурију, а други дио, њих око 53%, сачињавали су солари, који су због рада у соланама били ослобођени давања пореза. Осим наведеног, врло је значајно да су у турским документима из тога времена пописана сва села Горњег и Доњег Грбља и поред сваког је означено колико има филуриција а колико солара, тако да из тог

³ Младен Црногорчевић, Цркве у Грбљу, Грбаљ, 1998, 49,50.

⁴ А. Соловјев, Три бокелска полуфалсификата, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, књ. XV, св. 1-2, стр. 178, 1935.

времена имамо податке о броју села и кућа, али, нажалост, немамо о броју становника. Свакако, треба нагласити да нешто повољнији положај сељака, с почетка турске владавине, није дуго потрајао, јер је врло често долазило до незаконитих поступака турских старјешина приликом убирања прихода, због чега се стварао оправдани револт у народу. Иначе, приходе из Грбља је сакупљао нарочити повјереник (емин), којему је сједиште било у Херцег Новом. Поред њега је био и инспектор (назир) који је водио бригу о соланама и соларима. Локална управа у Грбљу била је препуштена њиховим кнезовима, а приватно-правне спорове рјешавао је црногорски кадија, јер је то био домен његове територијалне надлежности.⁵

Међутим, користећи велико незадовољство Грбљана дрским понашањем турских харачлија, Млечани су лукавством и вјештим преговорима с грбальским кнезовима и другим виђенијим људима успјели да Грбаль добију за своје подаништво 1647. године. Временску потчињеност Грбља млетачкој власти разни аутори објашњавају сасвим различито. Неки аутори сматрају да је потчињеност отпочела 1647. године, кад су се Грбљани својевољно определијелили за ту власт и добили одређене привилегије. Други тврде да се на потчињеност може рачунати тек од 1718. године, кад Турци дефинитивно напуштају Грбаль. (Пожаревачким миром, 1718. године, Млетачка република је добила Поборе, Мајине, Браиће, Грбаль, Леденице и Кривошије. Историјски лексикон Црне Горе, Пер-Ж, стр. 1055).

Истражујући архивску грађу наишли смо на податке да су Грбљани посједовали земљу у Солилима још у XV вијеку. Подаци су записани у судско-нотарским књигама Историјског архива у Котору, а претежно се односе на разне купопродајне уговоре и спорове. У једном од најстаријих докумената који свједоче о томе је наведено да је поп Медоје Руњић из Луштице продао попу Богиши Радојковићу из Грбља своју земљу у Которском пољу (Planum Cathari) при Солилима а земља се зове Добрул Убо.⁶ Нешто касније, тачније 1439. године, има више примјера да су Грбљани узимали у закуп или продавали своју земљу у Солилима. Понекад је долазило и до спорова око власништва, као што је био случај са сељанима Љешевића и другим власницима земаља у Солилима.⁷ Одабрали смо један интересантан купопродајни уговор, из 1615. године, којим Вуко Петришин из Грбља, настањен у Богдашићима, и Стане, жена Рада Стјепчева из Богдашића, са пристанком свога мужа, продају као сувласници Лукши Радоину три честице њиве у Которском пољу на мјесту званом Солила за 29 талира.⁸ Даље, дошли смо

⁵ Хамид Хаџибегвић, Неколико турских докумената о Грбљу из XVII стољећа, Споменик САНУ, CV, Београд, 1956., стр. 73,75,77.

⁶ ИАК, СН- V, 162, 17. маја 1431.

⁷ ИАК, СН- VI, 695, 729, 1439; XXV- 271, 1505.

⁸ ИАК, СН- LXXVIII, 165, 10. маја 1615.

до архивских података да су Грбљани имали земље у Солилима у првој половини 18. вијека. Наиме, у једном допису гувернадуре Николе Лазаревића ректору и провидуру М.А. Бадоеру, 6. децембра 1739. године, је наведено да Кртољани, ноћу, пљачкају жито и сијено, које Грбљани имају у Солилима. Зато су Грбљани њима опљачкали три вола и убрзо повратили два а трећега задржали док не дође њихов капетан и процијени насталу штету.⁹ Осим наведеног, дошли смо до више архивских извора који свједоче да су Грбљани посједовали земљу у Солилима. Углавном је ријеч о купопродајним уговорима или разним споровима. У једном од тих уговора се помиње извјесни Никола Ђорђевић Стјепчевић из Дуба, а у другом документу је ријеч о спору Дубљана с Кртољанима, Ивошевићима, око неких земаља у Солилима. Спорове тих земаља је водила с Кртољанима и кнежина Тујковић. Једном приликом кнез Јово Тујковић обавјештава провидуру у Котору - "хоће кртољани да ни узму нашу земљу".¹⁰ Међутим, представници кнежине Тујковић: поп Марко Тујковић и Станко Марков Мршуља из Наљежића, Павле Латковић и Војин Гривић из Шишића, Јово Љепавић и поп Стијепо Ђукић из Пелинова, Милош Вукшић из Сутваре и Стојо Мачић из Дуба, пред судијом у канцеларији у Котору, 1819. године, су потврдили *да су кнежине од старих времена имале земљу у Солилима*. Такође, тада су изјавили да су копали и продавали земљу црвеницу за прављење цријепа, и добијали један талијер за једну пећ, као и да су грбљски кнежеви имали право на коришћење рибе из дотичног рибњака.¹¹

Сматра се да су грбљске кнежине одржавале своја имања у Солилима све до 1817. године, када су, због лоше економске ситуације, били принуђени да их продају. Према М. Црногорчевићу, земље солиоцке су продали, углавном, „богатим Доброћанима, који већ у XVIII в. имаху земаља између Ловање главице и Брда: кнежина Љубановић и Лазаровић прода свој дио Трипковићима, кнежина Бојковића-Маћи, кнежина Тујковића-Периновићима”. Вјероватно су кнежине Љубановић и Лазаровић посједовале сусједне дионице, па их М. Црногорчевић наводи заједно.

О продаји својих имања у Солилима најбоље свједоче подаци који се односе на села из кнежине Лазаревић. М. Црногорчевић је то записао овако: „Сачувао се уговор 29 фебруара 1817 год., којим су главари и домаћини грбљских села: Главатићића, Кубаса, Побрђа, Трешњице и Укропаца продали своје дионице у Солилима (разма тзв. Брегова) конту Андрији Јосипову Трипковићу, Доброћанину, за 554 талира (Tallari in Pezza cinquecento e

⁹ ИАК, УП- LVIII, 252, 1739.

¹⁰ ИАК, УП- CXLI, 186 и 190, 1781; СН- CLXXIX, 203, 1793; ИАК, ОК- I/м, 154, 1792; ИАК, ОК- I/т, 1819.

¹¹ А. Соловјев, Грбљска жупа и Грбљски статут, 40, прилог III.

cinquanta quattro)”.¹²

Претражујући архивску грађу дошли смо до документа који недвосмислено потврђује наводе М. Црногорчевића о продаји земље у Солилима, али се у том документу наводе поименично само сељани Кубаса, Трешњице и Укропаца (без Побрђа и Главатичића). Интересантно је да се у оба документа о продаји наводи исти мјесец и година (само су датуми различити), као и исти купац, Андрија Трипковић, с том разликом што М. Црногорчевић наводи потпунији списак села, што се у приложеном документу не налази. Вјероватно је постојао и неки потпунији документ до којег нијесмо могли доћи.

Да би продаја била званична, и призната од надлежне кнежине, главари и домаћини наведених села су се морали претходно око тога потпуно усагласити. Документ, написан старом ћирилицом, гласи овако:

„ На 25 (словима: *ке*) фербара 1817 у Грбаљ.

Очитујемо ми сељани од Кубаса и други сељани од Трешне и трећи сељани с Укропаца бисмо једне воље и договора да продамо неколико баштина у Солила а то од кнежине Лазаровића наш четврти дио неколико да продамо како више а нешто да заложимо сви бисмо контенти гну (господину, нап. аутора) капетану Андрији Трипковићу продат и заложит добровољно и за већу вјеру и јакост чинимо крсте нашијема рукама”. У наставку текста, као што се види на оригиналном документу, су имена свих сељана који су договорили продају. Сви су сељани наведени поименично, изузев на задњој страни - „ђетићи Воина Беговића”.

¹² Младен Црногорчевић, Михољски збор у Боци Которској, Старинар Српског археолошког друштва, књига 1-2, Београд, 1893, 58.

То су сљедећа имена:

Лука Ђуров Маровић, Марко Воинов Маровић, Стиепо Ивов Маровић, Марко Перов Маровић, Вуко Перов Маровић, Станко Воинов Страхина, Крсто Страхина, Марко Страхина, Петро Страхина, Стиепо Симун, Нико Симун, Гавриле Ћосо, Ђуро Ћосо, Јово Ћосо, Марко Ћосо, Вуко Андоровић, Ђуро Андоровић, Јово Андоровић, Марко Масловар, Стиепо Масловар, Нико Бућин, Станко Бућин, Перо Бућин, Јово Бућин, Шпиро Масловар, Раде Масловар, Нико Билале, Јово Масловар, Нико Андоровић, Ђуро Добриша, Лазо Добриша, Иво Добриша, Илија Добриша, Миха Добриша, Евто Добриша, Нико Бећир, Јово Бећир, Лазо Добриша, Вуко Добриша, Иво Клопан, Вуко Клопан, Марко Беговић, Ђуро Беговић, Ђетићи Воина Беговића, Станко Кунић, Нико Кунић, Андрија Кунић, Андрија Кунић (два пута?), Јово Кунић. Умјесто потписа стоји: *чиним крст* +

Документ је потписао поп Јово Добриша, за себе и попа Марка Бећира и попа Пава (Павла) Маровића, а писао свештеник Л. Бућин. „Поп Лазо Бућин писах а молен од више реченијех кои чине крсте своиема рукама”.¹³

Конкретан доказ да су грбаљске кнежине продале своје дионице у Солилима се може сагледати и из једне изјаве кнеза Марка Љубановића, 14. априла 1817. године. Наиме, он и сви главари његове кнежине се жале на игумана Бућина, као *злога чоека*, који им наноси пакост и штету, јер је хтио, од земаља у Солилима, које су продали, да наплати дио за свога кмета, иако кмета издржавају све четири кнежине.¹⁴

¹³ ИАК, ПРАЗ, По- 111/4, "З" 23

¹⁴ АСПЦК, Регеста Епархијског архива, омот VIII, 1817.

Ljubo MAČIĆ

SALE OF GRBALJ COMMUNITIES' LAND IN SOLIOCKO PLAIN

Summary

According to the archival documents (Historical Archives Kotor, abbreviated –IAK) from the 15th century it can be found out that Grbalj communities owned land in Soliotsko (Soliocko) Plain. Numerous examples provide evidence that the people of Grbalj rented or sold their property in Solila. They regularly cultivated them and obtained certain income thereof. When they fell in economic troubles, they were forced to sell a part of that property. According to available evidence from handwritten and printed materials Grbalj communities sold the major part of their property in Solila in the early 19th century to certain well-to-do persons of Kotor, Dobrota and Krtoli who already had their own parcels there. The best evidence of such sale can be found in the attached archival document of 25th of February 1817 that deals with the agreement of the villagers from Kubasi, Trešnjica and Ukropci to sell their parts of property in Solila.

Key words: Grbalj Valley, land in Solila, Grbalj communities, Turkish rule in Grbalj, sale of land in Soliocko Plain, village Kubasi, hamlets – Trešnjica and Ukropci.